

УДК: 63.564.3:569.5

Шостаківська Н., канд. пед. н., доц.; Щербань Ю.

Тернопільський національний університет імені Івана Пулюя, Україна

ПЕРША АРАБО-ІЗРАЇЛЬСЬКА ВІЙНА (1948-1949): ПРИЧИНИ, ХІД І НАСЛІДКИ КОНФЛІКТУ

Анотація. Перша арабо-ізраїльська війна 1948–1949 рр. стала переломним моментом в історії Близького Сходу, заклавши основи для подальших конфліктів у регіоні. У тезах розглянуто передумови утворення Держави Ізраїль, перебіг бойових дій, роль наддержав у конфлікті, а також наслідки війни, включаючи проблему палестинських біженців та вплив «холодної війни».

Ключові слова: арабо-ізраїльський конфлікт, Палестина, Ізраїль, війна 1948 року, біженці, холодна війна, міжнародна політика.

Shostakivska N., PhD (Ped.), Assoc. Prof.; Shcherban Yu.,
Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Ukraine

THE FIRST ARAB-ISRAELI WAR (1948-1949): CAUSES, COURSE AND CONSEQUENCES OF THE CONFLICT

Abstract. The First Arab-Israeli War of 1948-1949 marked a turning point in the history of the Middle East, laying the foundation for future conflicts in the region. The paper explores the preconditions for the establishment of the State of Israel, the course of military actions, the involvement of superpowers, and the consequences of the war, including the Palestinian refugee issue and the impact of the Cold War.

Keywords: Arab-Israeli conflict, Palestine, Israel, 1948 war, refugees, Cold War, international politics

Арабо-ізраїльський конфлікт є одним із найтриваліших і найскладніших конфліктів у сучасній історії, що глибоко вплинув на Близький Схід і світову політику. Його коріння сягає першої половини ХХ століття, коли сіоністський рух прагнув створити єврейську державу на території Палестини, що перебувала під британським мандатом. Це викликало опір арабського населення, яке вважало цю землю своєю.

Зародження Держави Ізраїль. Ідея створення Держави Ізраїль має давні корені. Але всі спроби формування незалежної країни зазнавали краху. Нова можливість розбудови самостійної держави виникла в повоєнні роки на хвилі переділу світу та формування нового світового порядку. Підтримка цієї ідеї світовим співтовариством зміцніла з огляду на жахливе винищення євреїв під час Другої світової війни – так званий «Голокост».

До листопада 1945 р. обстановка в Палестині різко загострилася. Вона характеризувалася посиленням англо-єврейського й арабо-єврейського протистояння. В ситуації, що склалася, уряд Великобританії змушений був піти на створення англо-американської комісії з палестинської проблеми. Проте Рада ЛАД відкинула в червні 1946 р. рекомендації комісії. Негативною була реакція сіоністських кіл, оскільки їх не влаштовувало збереження мандатного режиму управління Палестиною. Спроби Великобританії знайти компромісне рішення проблеми також не мали успіху. Тим часом ситуація в Палестині продовжувала загострюватися. Тоді Великобританія у квітні 1947 р. винесла палестинську проблему на обговорення ООН. При цьому вона розраховувала використати механізм голосування ООН на свою користь і продовжити мандат на Палестину.

У квітні 1947 р. ТА ООН ухвалила рішення створити спеціальний комітет ООН у справах Палестини, до складу якого ввійшли представники Австралії, Канади, Гватемали, Індії, Ірану, Нідерландів, Перу, Швеції, Чехословаччини, Уругваю та Югославії. 7 з 11 його членів

підписали звіт, що рекомендував утворити на території Палестини дві держави – арабську і єврейську та надати міжнародний статус Єрусалиму.

Спеціальний комітет у справах Палестини схвалив 25 квітня 1947 р. план її поділу, більшістю голосів прийнятий другою сесією ООН, що проходила у Нью-Йорку з 16 вересня по 29 листопада 1947 р. 29 листопада 1947 р. було прийнято резолюцію 181/П, за яку проголосували 33 країни, включаючи СРСР і США, проти – 13 (усі арабські країни, Афганістан, Туреччина, Пакистан, Індія, Куба та Греція), 10 утрималися, включаючи Великобританію [4].

У відповідності з резолюцією 181/П на колишній підмандатній території Палестини мали утворитися дві держави – єврейська (площа 14,1 тис. кв. км – 56 % території Палестини, населення 1 008 800 чоловік) і арабська (площа 11,1 тис. кв. км – 43 % території Палестини, населення 758 520 чоловік). В окрему міжнародну зону виділялося місто Єрусалим та його околиці (1 % території Палестини, населення 205 230 чоловік). Згідно з цією ж резолюцією скасовувався англійський мандат на Палестину. Був визначений термін виведення англійських військ – до 1 серпня 1948 р. Передбачалося проголосити незалежність обох держав не пізніше 1 жовтня 1948 р.

Таким чином, в історично арабському регіоні мала постати єврейська держава. До того ж експансіоністські амбіції нової держави невпинно штовхали її до відкритого протистояння з арабським світом. Уже цих чинників було досить для виникнення конфлікту, але до них додалися ще й незважені, а часто відкрито агресивні зовнішньополітичні кроки Ізраїлю та відкрите ігнорування інтересів арабського населення. Все це в сукупності й породило близькосхідний конфлікт, який триває вже 50 років [3].

Отже, на території Палестини мали утворитися дві держави: Ізраїль і Палестина. Така перспектива задовільняла зовнішньополітичні інтереси як США, так і СРСР. Останній в свою чергу, прагнучи закріпитися у багатому на нафту регіоні, і «плацдармом» для цього мав стати Ізраїль. Москва намагалася повернути всі економічні привілеї, якими користувалася на Близькому Сході царська Росія (адже цей регіон є одним з найширших ринків збуту зброї). Приблизно таку ж мету ставили собі США. Основною перешкодою для реалізації радянської й американської близькосхідної політики було домінування в цьому регіоні Великобританії, що й зумовило збіг позицій США й СРСР. Великобританія ж, прагнучи зберегти свої позиції на Близькому Сході, пропонувала створити одну єврейсько-арабську державу з особливим внутрішнім устроєм.

14 травня 1948 р. позачергова сесія Генеральної Асамблеї в Нью-Йорку ухвалила де-юре рішення попередньої, другої сесії Генеральної Асамблеї ООН 1947 р. про створення на території Палестини єврейської держави. Тієї самої ночі в Тель-Авіві було проголошено конституювання незалежної Держави Ізраїль та створено його перший тимчасовий уряд на чолі з Бен-Гуріоном. Розпочалася розбудова нової держави. Цю державу одразу визнали США й СРСР.

Тим часом арабські країни готувалися до війни. Ще в грудні 1947 р. з метою протидії поділові Палестини була створена Армія визволення Палестини, три тисячі бійців якої були направлені в Палестину в січні 1948 р.

Велика Британія вирішила не перешкоджати розв'язуванню арабо-єврейського конфлікту і заявила, що з 15 травня 1948 р. (з дня проголошення Держави Ізраїль) вона припиняє чинність свого мандата на Палестину.

В той самий день на територію Палестини вступили регулярні війська Єгипту, Сирії, Лівану та Йорданії. Уряди цих країн, а також Саудівської Аравії та Ємену оголосили війну Ізраїлю. Розпочалася перша арабо-ізраїльська (палестинська) війна [2].

Хід війни та ключові битви. Війна в Палестині точилася до весни 1949 р. з перервами, пов'язаними з посередницькими зусиллями ООН. Арабську єдність підірвали гострі суперечності. Армія визволення Палестини підкорялася великому муфтію Єрусалима. З усіх арабських країн лише одна Йорданія мала сучасну армію – Арабський легіон, яким командував

англієць генерал Глабб. Король Йорданії формально став головнокомандувачем арабських збройних сил.

Однак, незважаючи на розкол арабських сил і якісну перевагу армії Ізраїлю, на початковому етапі воєнні дії в Палестині розвивалися на користь арабських країн. Арабський легіон завоював центральну частину Палестини, включаючи стару частину Єрусалима. Іракські війська здобули ряд міст (Наблус, Дженін), єгипетські війська зайняли Беер-шеву.

Ізраїль спирався на підтримку світового співтовариства, яка дістала відображення в наданні йому військової допомоги, в тому числі Сполученими Штатами і СРСР. Із трибуни ООН радянський, а також український представники вимагали виведення арабських військ із території Ізраїлю. Значну допомогу надали Ізраїлю Чехословаччина, Угорщина, Польща, Румунія, Болгарія [1].

Ізраїль завдав арабам ряд поразок і захопив значну частину територій, виділених ООН для створення арабської палестинської держави, частину Єрусалима. Західний берег річки Йордан і східна частина Єрусалима були анексовані Йорданією. Сектор Газа відійшов під контроль Єгипту.

Війна завершилася в лютому-липні 1949 р. укладенням Ізраїлем угод про перемир'я з Єгиптом (24 лютого), Йорданією (3 квітня), Сирією (20 липня). Угоди мали тимчасовий характер і не врегулювали остаточно територіальні питання. Переговори проходили на грецькому острові Родос за посередництва представників ООН. Делегати арабських країн спілкувалися з ізраїльською делегацією лише через представників ООН, підкреслюючи таким чином своє невизнання законності існування Держави Ізраїль. Згідно з угодами про перемир'я між Ізраїлем і арабськими країнами були встановлені тимчасові кордони, по обидві сторони яких створювалися демілітаризовані зони. Контроль за додержанням перемир'я покладался на спеціальну комісію ООН.

Наслідки війни та палестинська проблема. Отже, головним наслідком першої арабо-ізраїльської війни стало виникнення проблеми близькосхідного врегулювання – однієї з ключових проблем післявоєнних міжнародних відносин. Палестинська проблема дедалі загострювалася. Рішення про створення палестинської держави не було виконано внаслідок ряду причин, а саме:

- окупації Ізраїлем значної частини території палестинської держави;
- роз'єднаності арабських країн, поділу між Єгиптом і Йорданією частини території палестинської держави;
- втручання наддержав, які змагалися за втягнення цього регіону у свої сфери впливу.

Внаслідок арабо-ізраїльської війни 1948-1949 рр. понад 900 тис. палестинців стали біженцями. Всі спроби посередницької комісії ООН добитися хоча б часткової репатріації біженців, що відповідало рішенням ГА ООН, не мали успіху. Наприкінці 1951 р. посередницька комісія склала свої повноваження. Згідно з рішенням ООН було створено спеціальне Агентство Об'єднаних Націй з надання допомоги біженцям та їхнього працевлаштування (ЮНРВА).

Перша арабо-ізраїльська війна стала поворотним моментом в історії Близького Сходу. Вона не лише визначила політичну карту регіону, але й заклала основу для подальших конфліктів. Проблема палестинських біженців, територіальні суперечки та втручання зовнішніх сил залишаються ключовими факторами нестабільності в регіоні донині.

Джерела та література

1. Історія міжнародних відносин. XX століття. – К.: Видавництво Либідь, 2002.
2. Morris B. 1948: A History of the First Arab-Israeli War. – Yale University Press, 2008.
3. Плахотнюк В.С. Арабо-ізраїльські війни: Історичний огляд. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2010.
4. Офіційні матеріали ЮНРВА (UNRWA). URL: <https://www.unrwa.org>